

Improvisation som ett didaktiskt och konstnärligt verktyg i jazzdans

Katarina Lundmark

ABSTRACT

Jag har i mitt arbete som lektor och träningslärare kunnat fördjupa mig i de möjligheter och svårigheter jag ser i undervisningen av jazzdans och denna artikel handlar om ett pågående pedagogiskt och konstnärligt utvecklingsarbete. Ambitionen har varit att hitta metoder att göra undervisningen samtida, flexibel och möjlig att personanpassa med tydlig utgångspunkt i genrens specifika drag. Jag har också haft en önskan om att medvetandegöra och stärka jazzdansens konstnärliga möjligheter. Jag har arbetat med att vidareutveckla improvisation i jazzdans och beskriver här processen samt mitt arbete med att definiera syfte, tillvägagångssätt och användningsmöjligheter.

ABSTRACT

In my work as a Senior Lecturer in jazz dance and a dance teacher I have been able to explore the possibilities and difficulties I see in the teaching of jazz dance. This article focuses on a currently ongoing pedagogical and artistic project I am involved in. The goal of the project is to create teaching methods that are contemporary, flexible and individually adjustable, and have a clear starting point in the characteristics of the genre. My wish has been to articulate and clarify the artistic potentials of jazz dance. This article describes my work with improvisation in jazz dance: the purpose and the process with course of actions and use of the dance form.

Improvisation som ett didaktiskt och konstnärligt verktyg i jazzdans

Katarina Lundmark

Inledning

Jazzdansen och jazzmusiken utvecklades tillsammans i USA under slutet av 1800talet i en unik smältdegel av afrikansk, västindisk och europeisk kultur. Under lång tid var improvisation en stor och viktig del av både dans och musik. Jazzmusiken blev med tiden mer experimentell och slutade fungera som dansmusik. Andra former av afroamerikansk musik blev istället jazzdansens soundtrack, påverkan från andra dansformer, som balett, blev tydlig och de sceniska sammanhang där jazzdansen fick sitt spelrum gav mindre utrymme för spontanitet. Den till en början så grundläggande beståndsdelen improvisation gick till stor del förlorad i jazzdansträning och i jazzdansens sceniska uttryck.

I den position jag befinner mig nu; som konstnärlig lektor och huvudlärare i jazzdans på Dans och Cirkus-högskolan i Stockholm i början av 2000talet ser jag återerövrandet av improvisationen i jazzdansen som ett otroligt intressant, stimulerande och också nödvändigt projekt. Jag har utvecklat mina tankar och idéer genom praktiskt arbete och genom samtal med lärarkollegor och musiker. Jag har kunnat använda den utvecklingstid jag har inom mitt lektorat till att skriva och formulera mig och också kunnat ge en valbar kurs; *Jazzdans med fokus på improvisation, interpretation och komposition*. Där har jag omsatt mina tankar på ett fördjupat sätt tillsammans med studenter i åk 2. I denna text presenterar jag mina tankar och ger några exempel på hur jag arbetat.

Min grundläggande ambition har varit att med stor omsorg om och kärlek till jazzdansens alldeles speciella uttryck sammanföra metodiska, didaktiska och konstnärliga idéer i utformandet av improvisation inom ämnet. Därför har jag både velat ge praktiska exempel på improvisation som en del av dansträning och etablera improvisation som en pedagogisk möjlighet i didaktiken. Jag vill basera arbetet på de element jazzdansens vilar på och inte anamma didaktiska metoder för deras egen skull, utan för möjligheten att på bästa, mest effektiva, roliga, kreativa och inspirerande sätt återupptäcka och integrera improvisationen i jazzdansen. Den som fanns där i begynnelsen, men sedan tappades bort. Den fattas oss!

Didaktiskt förhållningssätt

Mitt intresse för jazzdansens bottnar i det otroligt lustfyllda, omedelbara och specifika rörelsespråket, den rytmiska och musikaliska precisionen, dess goda näsa för samtid och den unika historiska bakgrunden. Just detta vill jag förstärka och förankra bättre med ett flexiblare didaktiskt förhållningssätt där improvisation fungerar som ett användbart kreativt verktyg. Jag anser att jazzdansundervisning, på alla nivåer, har en tendens att hemfalla till konvention när det gäller lektionsuppbyggnad, utlärningsmetoder och lektionsinnehåll. Respekten för, eller lättheten i, den något stereotypa traditionella uppbyggnaden av lektioner är, inom genren, allt för sällan ifrågasatt. En stor ambition i min didaktikundervisning är därför att göra det möjligt för studenten att utgå från sina egna ambitioner när det gäller jazzdansundervisning och med utgångspunkt i detta hitta didaktiska metoder. Också i denna önskan att göra jazzdansundervisning flexibel och möjlig att färga personligt ser jag också improvisation som ett ypperligt verktyg.

När det gäller att integrera improvisation i den faktiska didaktikundervisningen, handlar det om att hela tiden uppmuntra till möjligheten att använda improvisation i studenternas egen undervisning. Ge dem utmaningen att genom improvisation hitta samma didaktiska möjligheter som i ett satt material med räkning och rumslig struktur. Få dem bekväma i att vila i sin identitet som jazzdanspedagoger, med drivkraft i rytm, energi, teknik,

lekfullhet, tyngd, kraft och sväng, och samtidigt vara kreativa, flexibla, personliga och samtida i sina metoder och i sin läraryrke.

Intentionen för improvisation inom jazzdansen kan också utgå från ytterligare helt andra didaktiska aspekter. Det finns få som spelar och improviserar så lyhört tillsammans som jazzmusiker. Med och mot varandra. Med samma utgångspunkt, men med stor individuell frihet. En möjlighet att arbeta med gruppsammanhållning, kommunikation och samarbete kan vara att hitta liknade förhållanden för jazzdansare och betona lyhördhet, lekfullhet och musikalitet. Den gamla traditionella musikaliska call and respons -formen går också den att använda i dansen med fokus på att skärpa uppmärksamheten på varandras kvalitéer, betoningar och fraser i ett växlande samspel. Utnyttja strukturerad musikanalys, som beskrivs närmare nedan, till att individuellt eller gemensamt hitta formulerade kroppsliga tolkningar av vald del i ett musikstycke för att medvetandegöra både musikens och rörelsens dynamik.

Improvisation i jazzdansträning

I min egen undervisning i dansträning har jag under en längre tid undersökt och utvecklat mina idéer om improvisation. Till en början var jag mest nyfiken på om jag också i jazzdans kunde använda andra didaktiska metoder än de vanliga. Ramarna för improvisationerna var därför vaga. De var generösa, men därför inte heller särskilt utmanande och utvecklande. Med tiden förstod jag bättre hur jag kunde använda improvisation både som ett i sig självt intressant koncept, men också som ett sätt att för studenterna väldigt specifikt sätta fingret på jazzens rörelsespråk, estetik och musikaliska förhållningssätt.

Jazzdansens rörelsespråk

Genom att dekonstruera rörelsespråket och särskilja de komponenter som tillsammans skapar jazzdansens identitet har jag hittat ett sätt att praktiskt definiera jazzdansens dynamiska specifikationer. Genom att medvetandegöra, fokusera på och förfina olika komponenter får man en kroppsligt och verbalt formulerad medvetenhet om rörelsespråket.

Jag definierar jazzdansen genom 5 element. Den grundläggande dynamiska stämman med låg tyngdpunkt som kontrasteras med höjd, volym och suspensions. Den mer preciserade dynamiska stämman med accent, anslag, precision, skärpa och explosivitet. Det musikaliska förhållningssättet med rytmer och melodi tydligt visade i kroppen. Formen som hela tiden kontrasterar expanderande positioner och kontraherande rörelser, vinklar och linjer och en i isolationer uppdelad kropp. Och slutligen uttrycket som baseras på tydlighet, kontraster, närvaro, styrka, utåtriktning, oförutsägbarhet och kraft.

Förslag på andra ramar och användningsområden

Jag har med jazzens rörelsespråk som bas arbetat med att också hitta ramar för improvisation med utgångspunkt i kroppsmedvetenhet, andning och dansteknik. Isolationer, som är en tydlig del av jazzens karaktär, lämpar sig t.ex. utmärkt som bas i improvisation som syftar mot kroppsmedvetenhet. I andningen ligger behärskningen och upplevelsen av *counter balance*, *off balance* och *suspension* och något så tekniskt som piruetter kan absolut erövrats genom improvisation som fokuserar på balans, rotation och explosivitet.

Jag har även haft musikalisk tolkning som mål och improvisation som metod. Jag har här sett en möjlighet för studenterna att få kunskap om och förståelse för den musikaliska färd jazzdansen arbetar i, då jag gjort min egen dynamiska tolkning av afroamerikanska musikgenrer. Vi har hittills arbetat med blues, jazz, funk och rhythm and blues. Alla dessa genrer har otaliga möjligheter till dynamisk inspiration och jag har gjort personliga val. I bluesen fokuserar jag på tyngd, kroppslig tydlighet och närvaro. Funken låter jag handla om groove och det gäller att lekfullt utforska bounce, synkoperingar och sväng. Jag har under arbetet med funk även låtit studenterna leka med väldigt

korta satta sekvenser. I princip som en slagverkare kan leka med att sätta samman rytmiska figurer. Jazzen har fått behandla bl.a. flöde och cirkulär rörelse och arbetet med rhythm and blues har fokuserats på anslag och fraserings.

Interpretation och konstnärlig uttrycksform

Att medvetandegöra och formulera delarna i jazzdansens rörelsespråk och använda det på liknande sätt som jag nu beskrivit ger studenten inte bara metoder att möta olika framtida elevgrupper och möjligheter att förveckla sina danspedagogiska ambitioner och visioner. Det ger också en möjlighet till interpretation med jazzdansens specifika teman som bas. Dekonstruktion av rörelsespråket kan leda vidare till dekonstruktion av ett satt rörelsematerial ur danslektion eller ur koreografi. Lärare eller koreograf kan ur sitt material plocka moment, definiera rörelsedynamik och hitta ramar för ett forskande i improviserad form. Med utgångspunkt från det man väljer kan sedan improvisation användas för att klargöra, förtydliga och förstärka. Baserat på ett rytmiskt komplext material skulle det kunna vara att laborerar runt kortare eller längre rytmiska sekvenser utan att låsa dem till en viss rörelsesekvens. I arbete med ett kvickt, rörligt material skulle fokus kunna ligga på fall and recover i förflyttning. I ett material med ambition att fungera kommunikativt kan studentens personliga tolkning av något relevant för innehållet få leda vidare till improviserad laboration. Detta för att nå kroppslig och mental fördjupning i det uttryck läraren/koreografen vill betona.

Jag ser också återerövrandet av improvisation i jazzdans som en nödvändighet för att utveckla den som konstnärlig scenisk uttrycksform. Jag menar att för att få konstnärligt svängum i komposition och fördjupning i skapandeprocessen finns hur mycket som helst att vinna på utarbetad, formulerad användning av improvisation i sceniskt jazzdans.

Musikaliskt förhållningssätt

Jazzdans har, som jag nämnde i början, sin rot och sitt ursprung i närhet till rytm, melodi, musikaliskt uttryck och fraserings. För mig är detta inte en belastning i mitt arbete med improvisation som metod. För mig ger det både frihet och förståelse. Den musikaliska medvetenheten och det kroppsliga utforskandet och uttrycket berikar varandra. De fyller varandra med lust och utmanar och inspirerar. Därför måste musikval och musikaliska instruktioner göras med största omsorg. Musiken måste reta, locka och intressera. Genrer och uttryck kan och ska varieras och slentrian fungerar inte. En stor utmaning, men ännu större lycka och lust, har därför varit att hitta musik till dessa improvisatoriska experiment. Jag har ljudmässigt velat förtydliga ramar, understödja de uppgifter jag gett och inspirera. Inte nödvändigtvis göra det enkelt, utan också utmana lyssnandet.

Det har för mig också varit positivt att som jazzdanspedagog kunna arbeta med största möjliga spektra av vårt musikaliska fält. Jag har arbetat med, och låtit studenterna möta, musik med väldigt skilda uttryck, från många epoker och av högst olika utövare. Vi har arbetat med samtida likaväl som med dåtida musik, avantgarde och traditionell, konstnärlig och kommersiell, vokal och instrumental musik och självklart med både kvinnliga och manliga musiker.

Eftersom jag har förmånen att arbeta på Dans och Cirkushögskolan har jag också kunnat arbeta med musiker såväl på dansträningslektioner som på didaktikkurser och i sceniska sammanhang. Möjligheten att för studenterna, och för mig som lärare, att uppleva det gemensamma engagemanget med jazzmusiker i improvisation har varit otroligt stimulerande och inspirerande. Det har gett studenterna en möjlighet att verkligen kunna bli lyhörda i lyssnandet och också medvetna om sin egen påverkan på musikern.

Detta är en kort beskrivning av mitt utvecklingsarbete. Jag fortsätter att bredda och fördjupa för att hitta än fler möjligheter, metoder och användningsområden för improvisation inom jazzdans.

Fotograf: Rickard Larsson

BIOGRAFI

Katarina Lundmark är lektor och huvudlärare i jazzdans på Danspedagogutbildningen på Dans och Cirkushögskolan (DOCH) i Stockholm. Under lång tid efter sin pedagogexamen från Danshögskolan kombinerade hon arbete som frilansande dansare med undervisning i jazzdans och modern och nutida dans. Med tiden fokuserade Katarina på undervisning och ägnar sig numera, förutom dansträning, också åt didaktik, handledning och att vidareutbilda yrkesverksamma danspedagoger. Katarina har erfarenhet från undervisning också bl.a. på Teaterhögskolan i Stockholm, Kungliga Svenska Balettskolan, Kulturas förberedande dansutbildning och på Åsa folkhögskolas streetutbildning. Hon har stor erfarenhet av undervisning som gästlärare i Sverige och internationellt. Katarina har under en tid varit DOCH's internationella koordinator och också haft internationella sakkunniguppdrag.

katarina.lundmark@doch.se

BIOGRAPHY

Katarina Lundmark is Senior Lecturer and Head of Department of Jazz Dance at the Dance Pedagogy Programme at University of Dance and Circus (DOCH) in Stockholm. After she received her degree in dance pedagogy from DOCH, Katarina has combined work as a freelance dancer with teaching jazz dance and contemporary dance. Currently Katarina mainly focuses on teaching jazz dance and jazz dance didactics as well as mentoring and further education in the national field of dance pedagogy. Katarina has worked at the Theater Academy in Stockholm, the Royal Swedish Ballet School, as well as preparatory dance institutions of different kinds and guest teaching in Sweden and internationally. Katarina was for a period International coordinator at DOCH and has been assigned to give expert advice at universities abroad.

katarina.lundmark@doch.se